

Elçin Qafarlı

*Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
(Azərbaycan)*

elchingafarli@gmail.com

MƏDƏNİ İNTEQRASIYANIN SƏHNƏDƏN KEÇƏN YOLU

Xülasə. Bu məqalədə mədəniyyətin həssas və canlı sahələrindən olan teatr sənətinin yaradılış xüsusiyyətlərindən bəhs edilir. Bu zaman səhnə sənətinin mövzu, ifa və sənətkarlıq məsələləri bədii-estetik özünə məxsusluğu tədqiq müstəvisində dəyərləndirilir. Məqalə müəllifi özünün təhlil prosesində həmçinin beynəlxalq türk mədəniyyət mərkəzi olan “TÜRKSÖY” təşkilatının fəaliyyəti çərçivəsində türkdilli ölkələrin teatr kollektivlərinin yaradıcılıq əməkdaşlığının mədəni inteqrasiya proseslərindəki rolunu xüsusi qeyd etməklə görülən işlərin əhəmiyyət dərəcəsini xüsusi olaraq qeyd edir.

Açar sözlər: teatr, TÜRKSÖY, festival, aktyor, milli.

Giriş. Müxtəlif xalqların səhnə sənətinin fəaliyyət ahəngində təsdiqini tapan ideya-bədii həqiqətlərin milli-mədəni xüsusiyyətləri olduğu kimi yaradıcılıq özünəməxsusluğu da mövcuddur. Bu, hər şeydən əvvəl, türkdilli xalqların etno-psixoloji təməl amilləri ilə bağlı olub əsrlərlə formalaşan, özünün maddi və mədəni varlığını dini və mistik inanclarda yaşamaqla bərqərar edilmişdir.

Aparduğumuz müqayisəli təhlillər zamanı toxunduğumuz mövzunun əhatə etdiyi problemlər mədəni inkişaf kontekstində türkdilli xalqların gerçək teatr həyatını əhatə edir. Burada müşahidə edilən və getdikcə daha çox mədəni təsir dairəsi əldə edən estetik proses səhnə sənətinin ideoloji əsasları ilə yanaşı, bədii ifadə həddlərini də müəyyənləşdirirdi. Bu prosesdə maraqlı, həm də əlamətdar olan cəhət ondan ibarət idi ki, teatr nəzəriyyəsi bilavasitə teatrın gündəlik yaradıcılıq həyatında məşqdən-məşqə, tamaşadan-tamaşaya yaşamaq hüququ qazanırdı.

Əsas materialının şərhı. Teatr tarixindən bəllidir ki, türkdilli xalqların professional teatrının təşəkkülü və formalaşması eyni zamanda baş verməmiş, hər biri ayrılıqda və mərhələli şəkildə bəlli tarixi-mədəni proseslərin birbaşa təsiri ilə ictimai-mədəni mühitlə əlaqədar ərsəyə gəlmişdir. Aydın məsələdir ki, türkdilli xalqların teatr sənəti bu xalqların mədəni özünədərkinin formalaşması proseslərinin labüd şərtinə çevrilmiş, bədii sənət ilə cəmiyyət arasında vasitəçi olaraq özünüifadənin inkişafında önəmli rol oynamış, beləliklə türkdilli xalqlar etno-mədəni yetkinliklərinin, milli mədəniyyətlərinin bariz göstəricilərini məhz teatrdə görmüşlər.

Müstəqillik dövrünün sənət məramına, yeni ideoloji məqsədlərə istiqamətlənən teatr sənətinin fəaliyyəti təbii olaraq cəmiyyəti çağdaş zamanın ovqatına kökləyirdi. Odur ki, özünün mahiyyəti etibarilə həmişə yenilikçi bir sənət sahəsi olduğu üçün müstəqillik dövrü özü teatr sənətinin yaşam şərtlərini, eləcə də estetik ahəngini müəyyənləşdirirdi. Bu yeni dövrün formalaşmaqda olan mədəniyyət siyasəti ilə birbaşa bağlı proses idi. Bəllidir ki, teatrların qarşılıqlı əməkdaşlığı kimi, türkdilli ölkələrin milli teatr mədəniyyətlərinin dialoqu, qarşılıqlı mədəni bəhrələnmə prinsipi başlıca niyyət olmaqla həmin proses ayrı-ayrılıqda türkdilli toplumun siyasi, iqtisadi, ictimai sahələrdə olduğu kimi mədəniyyət sahəsində də təzahür edən tərəfdaş birliyini labüdləşdirir.

Mədəniyyət anlayışının şərhinə elmi yanaşma, ilk növbədə, mədəniyyətin insan ruhunun və istedadının sonsuz sayda parlaq yaradıcılığının, ilk növbədə, insanın formalaşdırdığı ən yüksək mənəvi dəyərlərdə əks olunduğuna əsaslanır.

Məlumdur ki, teatr sənəti cəmiyyətin həyatında böyük rol oynayır və özünün minillik tarixi boyu hadisələrin mərkəzində olaraq bəzən ictimai proseslərə ciddi təsir göstərib. Üstəlik, bu təsir həm xalq kütlələrinə, həm də ayrı-ayrı fərdlərə təsir edirdi. Çünki teatr, ilk növbədə, insan olmağı, bilməyi, hiss etməyi, empatiya qurmağı öyrədən bir sənətdir. Heç bir şey insanlara teatr kimi güclü koqnitiv təsir göstərmir, reallığın canlı qavranılmasına imkan yaradır və tamaşaçıya həqiqi hisslər və emosiyalar bəxş edir [2;3;6;8].

Teatr tamaşaçıları və mədəniyyətlə məşğul olan ictimaiyyəti strukturlaşdırır. Bu gün yeni dəyərlər strukturu modelləşdirilir və bu da maarifləndirmə dəyərlərinə tələbatın itirilməsinə gətirib çıxarır. Buna görə mədəniyyət təkcə əyləncə deyil, estetik zövq verməlidir. Bu hazırkı vəziyyət teatr tamaşaçıları ilə teatr kollektivləri arasında sıx qarşılıqlı əlaqənin və informasiya əlaqələrinin yaradılması zərurətini doğurur.

Teatr, adətən, dövrün mütərəqqi ideyaları ilə aşılandığında, insanın daxili aləminin mürəkkəbliyini, arzularını dərinlən və həqiqətlə üzə çıxardığında bədii zirvələrə çatır. Teatrda həyatın bədii əks olunması, müəyyən ideyaların, dünyagörüşlərin, ideologiyaların təsdiqi aktyorların tamaşaçı qarşısında oynadıqları dramatik hərəkətlə həyata keçirilir. Personajların mübarizəsi, insanların taleyinə, onların münasibətlərinə təsir edən sosial-psixoloji konfliktlərin üzə çıxarılması tamaşanın əsasını təşkil edir. Teatrın spesifik mahiyyəti səhnə ilə tamaşaçı arasında emosional-mənəvi vəhdət, tamaşanın yaradıcıları ilə ictimaiyyət arasında ümumi maraqların olmasını tələb edir [7].

Sırr deyil ki, bu günlərdə teatr həyatının bədii prosesinə həlledici təsir göstərən teatr tənqidinin rolu xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Teatr prosesinin səriştəli və obyektiv tənqiddə həmişəkindən daha çox ehtiyacı olduğuna baxmayaraq, bu günlərdə teatrlarla tənqidçilərin münasibəti çox arzuolunmazdır. Bu problemə, yəni teatr və teatr tənqidinin münasibətinə yanaşsaq, bir qədər bayağı səslənən bir faktı qeyd etməli oluruq. Hesab olunur ki, tənqid yarandığı gündən pyesi tamaşadan ayıraraq, aktyorun konkret rolda ifasını diqqətlə təsvir edir, teatr sənətindəki tendensiyaları müzakirə etmək üçün aktyor işinin nümunələrindən istifadə edir.

Teatr inkişaf etdikcə, səhnədə nəyin üstünlük təşkil etməsindən asılı olaraq tənqidçilər gah cərəyanların və janrların xüsusiyyətlərinə diqqət yetirir, gah da təhlillərində dramaturgiyaya və aktyor oyununa üstünlük verirdilər. Bu da çox təbiidir, çünki “hər bir səhnə əsərinin uğuru son halda dramaturq və teatr, dramaturq və rejissor münasibətlərində müəyyənləşir” [4]. Teatrda rejissorun hegemonluğu yarananda peşəkar maraq üzərində qurulan tənqid bu istiqamətə üz tutdu. Rejissor teatrının meydana çıxması ilə teatr tənqidi tamaşa haqqında teatrşünaslıq ifadələrini üzvi şəkildə mənimsəyərək, onun hansı istiqamətə aid olduğunu müəyyən edən xassələrini qeyd edərək nəzəri əsas əldə etdi.

Müşahidələrimizin nəticələri qeyd etməyə imkan verir ki, incəsənətin digər növlərində sənəti dərk edən insanların onu yaradan insanlara təsiri, əsasən, yaradıcılıq prosesinin özündə baş vermir. Teatrda isə aktyorla tamaşaçı arasında birbaşa və bilavasitə qarşılıqlı əlaqə mövcuddur.

Tamaşaçı ilə bu əlaqə hissi, bu emosional təmas həm yaradıcılıq prosesinin özünü, həm də onun qavranılması prosesini çox stimullaşdırır. Səhnədəki aktyorun təsirinə məruz qalan tamaşaçı da öz növbəsində səhnə hərəkətinə canlı, birbaşa reaksiyası ilə aktyora təsir edir.

Teatra gedən hər bir tamaşaçı şüurlu və ya instinktiv olaraq məhz buna can atır. “İnsan ruhunun həyatı” - teatr tamaşaçılarının qarşısında aydın və birbaşa açılmalı olan budur. Bu, evdə və ya məşq zamanı müəyyən xarici əlamətlər şəklində rolun yaşanmasının nəticəsi deyil, Stanislavskinin dediyi kimi, tamaşaçıların gözü qarşısında “burda, indi, bu gün” təcrübənin özüdür - teatrı heç nə ilə əvəz edə bilməyən heyratəmiz sənət edən budur. Bunu hətta milli teatrlarda çalışan ən gənc rejissorlar da bilir, lakin onların hamısının bir-birinin bədii axtarımlarının nəticələri ilə tanış olmaq imkanı yoxdur. Türkdillli ölkələrin milli teatrları qarşısında duran əsas problem onlar arasında tam mədəni əlaqələrin olmamasıdır. Milli teatrların inteqrasiya təşəbbüslərinin ləngliyi heç bir halda mədəniyyətlər arasında qarşılıqlı təsir proseslərinin inkişafına xidmət etmir [1;9].

Oljas Süleymenovun qeyd etdiyi kimi, “İncəsənət sərhad tanımır. Bütün dövrlərdə və bütün ölkələrdə sənət, məlum olduğu kimi, xeyirxahlıq, sevgi, ədalət ideallarına xidmət etmiş, yüksək mənəvi dəyərləri təsdiq etmişdir. Doğrudan da, mədəni müxtəlifliyin, milli özünəməxsusluğun, xalq adət-ənənələrinin qorunub saxlanmasında, doğma torpağa və tarixə məhəbbətin aşılmasında incəsənətin əhəmiyyətini dəyərləndirmək çox çətindir”.

İndiki vaxtda dilini, ədəbiyyatını bilməyən, ona qiymət verməyən insan milli kimliyini itirir və ona görə də öz millətinin tam hüquqlu nümayəndəsi sayıla bilməz. Çünki kim olursa olsun, hansı ixtisasa sahib olursa olsun, mənəviyyət baxımından birtərəfli vətəndaş olaraq qalacaq. Bu kimi insanlar Çingiz Aytmatovun özünəməxsus müdrikliyi ilə xəbərdar etdiyi kimi, uzunmüddətli perspektivdə çox asanlıqla manqurta çevrilə bilər.

Bir çox problemlərin kökündə digər məsələlərlə yanaşı, milli məktəblər arasında tələbə və müəllim mübadiləsinin demək olar ki, tamamilə olmaması dayanır. Postsovet məkanında milli teatr təhsili aktyorların yetişdirilməsi prosesinə ciddi əngəl törədən bir sıra mühüm problemlərlə üzləşir.

Yeri gəlmişkən, Tatarıstanın paytaxtı Kazan şəhərində iki ildən bir keçirilən “Nauruz School” tələbə teatrları festivalı postsovet məkanında belə genişmiqyaslı mübadilənin ilk və unikal təcrübəsidir. Bu festival həm də ona görə maraqlıdır ki, bu forumda tələbə tamaşalarının çıxışları ilə yanaşı, müxtəlif regionlardan olan müəllimlər və digər regionlardan olan tələbələr arasında ustad dərsləri də keçirilir. “Nauruz School” festivallarının təcrübəsi nümayiş etdirdi ki, digər milli məktəblər kimi milli məktəblərin pedaqoji təcrübəsi də uğurla sınaqdan keçirilə və tədris prosesinə tətbiq oluna bilər.

Yuxarıda göstərilənlərə əsaslanaraq, mövcud problemləri qısa müddətdə həll edə biləcək bir sıra prioritet vəzifələri müəyyən etmək və formalaşdırmaq lazımdır. Biz isə pedaqoji proseslə teatr praktikasının ayrılmazlığını nəzərə alaraq, bunu əsas kimi görürük.

Bununla bağlı uzun illərdir ki, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı TÜRKSÖY tərəfindən müxtəlif tədbirlər keçirilir. Xüsusilə, bir çox türk xalqlarının və Avrasiya regionunda yaşayan digər xalqların əsas bayramı olan Novruz bayramına hisr olunan genişmiqyaslı tədbirlər. Tədbirlər təkcə Türkiyədə deyil, təşkilata üzv olan digər ölkələrdə də keçirilməkdədir. 2009-cu ildə Novruzun YUNESKO-nun Bəşəriyyətin Qeyri-Maddi Mədəni İrs üzrə Repräsentativ Siyahısına daxil edilməsindən və 2010-cu ildə BMT Baş Assambleyası tərəfindən martın 21-ni Beynəlxalq Novruz Günü elan edilməsindən sonra TÜRKSÖY YUNESKO-nun Parisdə və BMT-nin Nyu-Yorkdakı baş qərargahlarında türkdilli ölkələrdən olan incəsənət ustalarının iştirakı ilə bu qədim sivilizasiya bayramının milli adət-ənənələri və mərasimləri musiqi nömrələri və teatr tamaşaları ilə nümayiş etdirib.

Bundan başqa, TÜRKSÖY tərəfindən “Koroğlu” ümumtürk eposu əsasında dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylinin eyniadlı operasının yeni beynəlxalq layihəsi hazırlanmış və Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə, Tatarıstan və Başqırdıstan opera ustalarının iştirakı ilə Bişkek, Almatı, Ankara, Bakı və İstanbulda nümayiş etdirilmişdir.

TÜRKSÖY-un dəstəyi ilə Türkiyənin Samsun şəhərinin opera teatrında məşhur qazax bəstəkarı Mukan Tulebayevin “Birjan və Sara” operası, Bakıda Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında tanınmış qazax bəstəkarı Yerkeqali Rahmadiyevin “Alpamış” operası səhnələşdirilmiş, Üzeyir Hacıbəylinin məşhur “Arşın mal alan” operettası isə Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Türkiyə ifaçılarının iştirakı ilə konsert versiyasında Astanada, Parisdə YUNESKO-nun mənzil-qərargahında və Strasburqda Avropa Şurasının mənzil-qərargahında nümayiş etdirilib.

Türk ölkələrinin müasir teatrı dilin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi, mədəni-tarixi irsin gələcək nəsillərə çatdırılması üçün mühüm vasitələrdən biridir [5]. Bu gün teatrın inkişafında mühüm amil beynəlxalq festivallarda yer alan teatr kollektivlərinin yaradıcı ünsiyyətidir. TÜRKSÖY-ün üzv ölkələrdə keçirilən teatr forumlarına mütəmadi dəstək verməklə qarşıya qoyduğu məqsəd də məhz budur. Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkiyə, Türkmənistan, Tatarıstan, Başqırdıstan, Tuva, Xakasiya, Saxa (Yakutiya) və Qaqauziya teatrlarının mütəmadi iştirak etdiyi “Min

nəfəs – bir səs” (Konya, Türkiyə), “Nauruz” (Kazan, Tatarıstan), “Tuqanlıq” (Ufa, Başqırdıstan), “ART-ORDO” (Bişkek, Qırğızıstan) beynəlxalq teatr festivalları türk ölkələrində bu gün də inkişaf edən və bu gün də davam edən teatr hərəkatının yalnız bir hissəsidir.

Bundan əlavə TÜRKSÖY tərəfindən son illərdə Beynəlxalq TÜRKSÖY Teatr Festivalı və Türk Dünyası Tələbə Tamaşaları Teatr Festivalı keçirilməkdədir. Bu festivallarda TÜRKSÖY-a üzv ölkələrin qabaqcıl teatr kollektivləri və Mədəniyyət və İncəsənət Universitetlərinin tələbə kollektivləri iştirak edirlər.

Teatr sənətini inkişaf etdirmək və milli teatrları inteqrasiya etmək üçün TÜRKSÖY təşkilata üzv ölkələrin Dövlət Teatrları Rəhbərləri Şurası fəaliyyət göstərir. Teatr rəhbərlərinin mütəmadi görüşləri, konfransları sıx ünsiyyətə, milli teatrlardakı mövcud problemlərin, onların həlli yollarının müzakirəsinə, yaradıcı kadrların, tamaşaların mübadiləsinə imkan yaradır. TÜRKSÖY-a üzv ölkələrin teatr rəhbərlərinin görüşlərinin praktiki nəticəsi TÜRKSÖY-un teatr almanaxlarının nəşri oldu. Türkdilli dramaturqların pyeslərinin daxil olduğu artıq altı cild kitab çap olunub. TÜRKSÖY-un nəşr etdirdiyi bu almanaxlar xalqlarımızın dramatik irsini, istər milli klassikləri, istərsə də çağdaş müəlliflərin pyeslərini təqdim edən birgə işimizin nəticəsidir və türk dünyası teatrlarının repertuarının zənginləşməsinə xidmət edəcəkdir.

TÜRKSÖY beynəlxalq təşkilatı tamaşaların quruluşu üçün təşkilata üzv olan ölkələrin teatrları arasında “Kitabi Dədəm Qorqud” ümumtürk eposunun boyları paylaşdırılıb və onlardan səkkizi səhnələşdirilərək festivallarda nümayiş olunub. Bu layihənin icrası zamanı Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə, Tatarıstan, Başqırdıstan, Xakasiya, Qaqauziya milli teatrları bu tamaşalarla öz repertuarlarını zənginləşdirərək beynəlxalq teatr festivallarında geniş tamaşaçı auditoriyasına təqdim ediblər.

Yuxarıda göstərilən perspektiv baxımdan belə bir qənaətə əsas verir ki, mövcud problemlərin həlli üçün bütün milli teatrlar ölkələrimizdəki teatr kollektivləri arasında yaradıcılıq əlaqələrini daha intensiv və səmərəli şəkildə gücləndirmək üçün səylərini birləşdirməlidir.

SSRİ-nin süqutu ilə onun tərkibinə daxil olan respublikaların müstəqilliyə qovuşması bütövlükdə səhnə sənətinin məzmununda əhəmiyyətli dəyişikliklərə səbəb oldu. Həmin teatrların səhnələri əvvəllər bilinməmiş qəhrəmanlıq səhifələri tarixin “ağ ləkələri” barədə həqiqətləri insanlara çatdırmağa kömək edən bir vəsilə oldu. Bu tamaşalar zamanın obyektiv ictimai-mədəni tələblərini ifadə edirdi.

Tədqiq etdiyimiz mövzu miqyasında Azərbaycanın müstəqillik dövründə türkdilli dramaturgiyanın ayrı-ayrı səhnələrdəki təcəssüm məsələləri müxtəlif yaradıcılıq məqamlarına toxunduğumuz teatrların əksər tamaşalarındakı teatral ifadəlilik nitqin spesifik ritminin, dramaturgiyanın məzmunu ilə uzlaşan zəruri emosional fonun yaradılması faktı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ona görə ki, vacib bədii vasitə olmaqla müasir şəraitdə insanın daxili dünyasına yönələn, mühüm sosial proseslərin təhlilinə əsaslanan estetik oriyentirlərin və bədii prinsiplərin vəhdəti ayrı-ayrı xalqlara məxsus olan səhnə mədəniyyətlərinin səmərəli dialoquna kömək edir. Bu baxımdan türkdilli ölkələrin milli teatrlarının sənət əlaqələrinin müasir dövrümüzün bədii, fəlsəfi və ictimai-siyasi prosesləri kontekstində yeni fikirlərin, obrazların, səhnə ifadəliliyi vasitələrinin ardıcıl axtarışları üçün güclü potensiala malik olması qənaəti yaradır. Yeni forma və məzmunu, həmçinin üslub axtarışları yaradıcı şəxslərin obrazlı, bədii səhnə dilində ifadə etdirdikləri professionallıq keyfiyyətlərinin təqdimatı səmərəli yaradıcılıq fəaliyyətinin göstəricisi kimi xüsusi dəyər qazanmışdır.

Maraqlı fakt olaraq qeyd etmək lazımdır ki, türkdilli xalqların xəritəsi multikultural dəyərlərə əsaslanan milli müxtəlifliyi ilə fərqlənir. Hər bir teatrın unikal yaranma və inkişaf tarixçəsi, ifaçılıq sənətinin xüsusi milli ənənələri olmaqla yanaşı fəaliyyətin multikultural fəlsəfəsini ehtiva edir. Müasir dövrün teatrında milli səhnə sənətinin potensialı folklorun oyun mərasimi təbiətində yeni səhnə formalarının: rejissor həllinin bazası kimi rəmzi və metaforik səhnəqrafiya həlli, çoxqatlı bədii ifadə üslubu başlıca estetik istiqamət olaraq müşahidə edilir.

Tədqiq etdiyimiz dövrün teatr həyatının başlıca ədəbi mənbəyi olan dramaturgiya ayrı-ayrı ölkələrdəki milli-mənəvi dəyərlərə, bədii estetik meyarlara əsaslanan ideya məzmununun müəyyən fərqləri ilə diqqət çəkirdi. Qeyd etdiyimiz illərdə ayrı-ayrı cəmiyyətlərin ictimai-mədəni sahələrində diqqət çəkən böyük dəyişikliklər mədəniyyət və incəsənət qarşısında yeni perspektivlər açdı, ideoloji və bədii prinsiplər yeni məzmun kəsb etdi.

Milli özünüdərketmənin oyanışı türkdilli tetarların tarixi keçmişə marağını daha da artırdı. Bununla əlaqədar bir zamanlar yasaq edilmiş mövzulara və müəlliflərə geniş meydan verildi və ayrı-ayrı teatrların repertuarı gözgörəsi zənginləşdi.

Odur ki, çağdaş gerçəkliyin təsbit etdiyi həqiqətə görə, bu gün öz ideya məzmunu etibarını milli klassikaya və folklorla söykənən, türkdilli

ölkələrin teatr sənətinin ayrılmaz hissəsi olan həmin tamaşalar milli şüurun təkmilləşməsinə, mədəni irsin, adət-ənənələrin cəmiyyət həyatına nüfuz etməsinə imkan yaradır, yeni nəslin milli ruhda formalaşmasına, onun mənəvi inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərir.

Nəticə. Türkdilli respublikaların aparıcı rejissorları öz professional bacarıqlarını təkmilləşdirmək üçün milli teatr məktəbinin bədii səhnə ənənələrini zənginləşdirmək, yaradıcılıq irsini çağdaş dünya teatrının qabaqcıl istiqamətinə yönəlmək, yeni teatr fəlsəfəsi yaratmaq qabiliyyətlərini nümayiş etdirirdilər. Belə ki, həmin rejissorlar, öz bədii axtarışlarına, səhnə dilinin oyun əsası kimi ayınlərə və mərasimləərə üstünlük verir, digərləri isə bəlli olan müxtəlif rəvayətləri səhnə təcəssümü halına gətirməyə cəhd edirlər. Maraqlıdır ki, bu prosesdə ənənəvi mədəniyyət yeni rejissor üslubları, metaforik teatr təfəkkürünü bənzərsiz səhnə görüntülərinin ifadə arsenalını zənginləşdirə bildi. Həmin teatrların rejissor simaları sırasında Qazaxıstanda Bekpulat Parmanov, Qırğızıstanda Nurlan Abdıkadırov, Nurlan Asanbekov, Özbəkistanda Bahadır Yuldoşev, Valijon Umarov, Türkmənistanda Ovliyaqulu Xocaqulu, Kakajan Aşirov, Azərbaycanca Azər Paşa Nemətov, Vaqif İbrahimov, Hüseynağa Atakişiyev, Tatarıstanda Fərid Bıqçantayev uğurlu fəaliyyət göstərirdilər.

Türkdilli ölkə teatrlarının əməkdaşlığı çərçivəsində M.Ələkbərzadə Şimali Kipr Dövlət teatrında Elçinin “Qatil” əsərinə, N.Kazımov Qaqaz dram teatrında Əziz Nəsinin “Öldür məni, canıko” əsərinə, elə həmin teatrdə başqa bir rejissorumuz T.Mustafayev “Pamela” əsərinə quruluş vermişdir. Bundan başqa, rejissor Ə.Əsgərov Özbəkistanın Fərqanə vilayət teatrında M.Şamxalovun “Qayınana” komediyasını hazırlamışdır. Bura onu da əlavə etmək lazımdır ki, ötən teatr mövsümlərində tatar rejissoru F.Bıqçantayev Ankara Dövlət teatrında, Türkiyəli Mustafa Kurt isə Kazan Akademik dram teatrında tamaşalar hazırlamışdır. Bundan başqa, ötən teatr mövsümündə Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində M.Ələkbərzadənin quruluşunda Ç.Aytmatovun “Əsrə bərabər gün”, İstanbuldan dəvət edilmiş rejissor Kubilayın Gəncə Milli Dram Teatrında hazırladığı Ə.Nesinin “Toros canavarı” pyesləri uğurla təcəssüm etdirilmişdir.

Müşahidələrimiz belə bir nəticəyə əsas verir ki, Azərbaycan teatrının yaradıcı kollektivləri türkdilli xalqlarla yaradıcı inteqrasiya prosesləri tərəfindən milli səhnə sənətinin gələcək bədii-estetik inkişafını nəzərdə tutan fəaliyyət yoluna istiqamətlənmişdir.

Həmin dövrdə əlamətdar olan postsovet dövründəki türkdilli xalqların səhnə həyatı mənzərəsində yeni teatr liderlərinin və fərqli istedad, həmçinin intellektual ehtiyata malik olan müəlliflərin görünməsi idi. Məhz həmin simalar teatr sənətinin bədii ifadə imkanlarını, fəaliyyət miqyasını, hərəkət istiqamətini, bütövlükdə onun fəlsəfəsini, cəmiyyətdə yerini, məna tutumunu dəyişmək iqtidarında olduqlarını sonrakı illərdə konkret yaradıcılıq nümunələri vasitəsilə göstərməyi bacardılar.

ƏDƏBİYYAT:

1. Cəlilova F. Yuğ teatrı və dünya teatr sistemləri. – Bakı, 2018.
2. Əlibəyli G. Düşünən dünyamız. – Bakı, 1998.
3. Əlizadə M. Teatr, seyr, sehr. – Bakı, 1998.
4. Hacıyev B. Klassik Azərbaycan dramaturgiyası və onun səhnə təcəssümü problemi. – Bakı, 1998.
5. Kərimov İ. Azərbaycan və Türkiyə teatr əlaqələri. – Bakı, 1997.
6. Məmmədov M. Teatr düşüncələri. – Bakı, 1949.
7. Rəhimli İ. Azərbaycan teatrı 2 cildə. 2-ci cild. – Bakı, 2009.
8. Talıbzadə A. Teatral freskalar. – Bakı, 2015.
9. Vəliyev Ə. Əqidə, ruh, teatr. – Bakı, 2009.

Elchin Gafarly (Azerbaijan)

THE PATH OF CULTURAL INTEGRATION THROUGH THE STAGE

This article discusses the creative characteristics of theatre, one of the sensitive and vibrant areas of culture. At this time, the issues of theme, performance, and craftsmanship of performing arts are evaluated in terms of their artistic and aesthetic uniqueness. In his analysis, the author of the article also emphasizes the importance of the work done within the framework of the activities of the international Turkic cultural centre “TURKSOY”, emphasizing the role of creative cooperation of theatre collectives of Turkic-speaking countries in the processes of cultural integration.

Key words: theatre, TURKSOY, festival, actor, national.

Эльчин Гафарлы (Азербайджан)

ПУТЬ КУЛЬТУРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ЧЕРЕЗ СЦЕНУ

В данной статье рассматриваются творческие особенности театра, одной из чувствительных и динамичных областей культуры. В настоящее время вопросы тематики, исполнения и мастерства в исполнительских искусствах оцениваются с точки зрения их художественной и эстетической уникальности. В своем анализе автор статьи также подчеркивает важность работы, проделанной в рамках деятельности международного тюркского культурного центра «ТЮРКСОЙ», акцентируя внимание на роли творческого сотрудничества театральных коллективов тюркоязычных стран в процессах культурной интеграции.

Ключевые слова: театр, ТЮРКСОЙ, фестиваль, актёр, национальный.